

ROSTE NOVÁ CIKÁNSKÁ GENERACE

Vlasta
Ročník 5
29.11.1951
Číslo 48

„CIKÁNI JEDOU!“ Při tomto pokřiku děti hospodně rychle zavíraly slípky do bezpečných kurníků a husy do ohrady. Kdepak cikáni! Než se člověk naděje, už se drůbeže nedopočítá. Čert ví, co v těch lidéch je, že se táhnou od vsi ke vsi a co mohou, tak ukradnou. Asi tulácká krev, nebo prokletí od Boha, či zvyk, usuzovalo se. Ale příčina byla prostá. V cikánech nebylo nic nevysvětlitelného, co je pudilo toulat se a krást, nýbrž v nich byl – hlad, prostý hlad. Táhl z místa na místo, poněvadž nikde nebylo dost práce ani pro usedlíky. Snad si někteří cikáni zvykli na tento způsob života, ale většina z nich by dala přednost usazení v jednom místě, zajištění práci a dostatku chleba. O tom svěřil to, že bohaté cikány, kteří si z dřiny svých bratří dokázali vystavět přepychové vily, nenutila „tulácká krev“ k tomu, aby vily opustili a kodrcali se s vozíkem po silnici, ani aby kradli slepice. Prostě řečeno – oba druhy cikánů se přizpůsobily daným životním podmínkám a prospědli.

A první republika, v jejímž čele stáli mužové ověnčení svatozáří humanity, ani prstem nehnula, aby kruté životní podmínky kočujících cikánů alespoň zmírnila. Podvyživené, špinavé a roztrhané cikánské děti znaly z „humanity“ jen policajtovů obušek a psa pana hejtmana, případně sloužily jako námět k sladkobolným povídkám pro „List paní a dívek“. A tak dlouhá léta bědného života cikánských generací vychovala v cikánech jistou pasivitu vůči životu. Není proto nyní vždy snadné přesvědčit cikány o tom, že v našem lidově demokratickém státě jsou již vytvořeny podmínky pro to, aby každý člověk žil lidsky.

Ani Čs. svaz žen v Trutnově neměl lehkou práci, když si dal za úkol podchytit pro školu dětí cikánů, kteří přišli pracovat do blízkých dolů, a naučit cikánské rodiny žít naším životním standardem. Cikáni však

nechtěli svoje děti do školy poslat. A tak soudružka R. Motyčková, učitelka zvláštní školy v Trutnově a funkcionářka ČSŽ, navštěvovala osobně rodiny cikánů a vysvětlovala jim důležitost školního vzdělání pro děti. Nesetkala se však s úspěchem. Jen dvě cikánské rodiny dovolily dětem návštěvu školy. Soudružka Motyčková si uvědomila, že nezíská-li tyto děti natolik, aby se jim ve škole opravdu líbilo, ostatní děti pak již jistě nepřejdou a celá akce bude na delší dobu ztracena. Vynaložila proto veškeré své úsilí na to, aby dny ve škole probíhaly co nejradostněji. Tu i tam nějaký bonbon pomáhal dětem získávat a úspěch se opravdu dostavil: zanedlouho přišly do školy všechny děti. A teď nastala pro soudružku učitelku i pro ředitele školy Svobodu hlavní práce, která si vyžadovala nesmírnou obětavost a trpělivost.

Děti neznaly ani nejzákladnější pravidla hygieny a životosprávy. Nevěděly ani pořádně, jak zacházet s mýdlem, o kartáčku na zuby již ani nemluvě. Neuměly používat klosetů a kapesníků. Šaty nebyly vůbec látané. Nosily se tak dlouho, až s malého majitele skutečně spadly. Utržený knoflík se nahrazoval provázkem nebo klacíčkem. Děti i domácnosti byly zamořeny hmyzem. Hlavním jídlem byl většinou salám, nebo jiné kupované potraviny. Jen zřídka kdy cikánské matky vařily.

„Nu, a teď se pojd' podívat na děti do třídy,“ zve mne soudružka Motyčková, když vyličila, jak děti vypadaly ještě v lednu letošního roku. Tušila jsem sice, že na cikáňátka bude radostnější pohled, než je představa, kterou ve mně vyvolala slova učitelky. Ale přece jsem byla velmi překvapena, když jsem stanula na prahu třídy. V lavicích seděla krásná černovlasá a černoooká děcka v sněhobílých košílkách a plátěných khaki kalhotkách nebo sukních, které jim z látky od Čs. Červeného kříže ušila s. Motyčková. Na nohou měly

všechny děti cvičky. Dívky měly kadeře svých černých vlasů spoutány bílou stuhou. Všechny děti jen zářily čistotou a úsměvy. Bylo vidět, že čistota jim už není na obtíž, jsou nyní na sebe hrdé. Pochlubily se, že si doma čistí dvakrát denně zoubky, že si ruce myjí před každým jídlem a večer před spaním se umyjí celé – dokonce i nohy, které byly, pokud jde o čistotu, nejděle opomíjeny. Ale snad nejvíce si zakládají děti na tom, že začly ve škole spořit. Nosí soudružce učitelce každou korunu, kterou od rodičů dostanou a soudružka učitelka jim zapisuje „vklady“ do knížek.

Rozhlížím se po třídě, kterou vyzdobili sami žáci. Na stěnách jsou jejich pěkné kresbičky, velmi vkusně zhotovená nástěnka a výrobky z látky; ochranné obaly na knihy a kabelky. Ale ve třídě je ještě něco, co návštěvníka upoutá: na poličce je řada sklínek s kartáčky a pastami na zuby a tentýž počet ručníků. Soudružka učitelka totiž stále ještě trvá na tom, aby děti po příchodu do školy si ještě jednou opláchly ruce a vyčistily zoubky. A děti s velkou radostí tento ranní obřad dodržují. Vedle nástěnky je ve třídě ještě jedna tabule, na které jsou jména všech dětí a vedle nich různobarevná kolečka. Dovídám se od malé Aničky, že tak soudružka učitelka boduje čistotu, a že ona, Anička, nemá ani jedno kolečko černé, které by znamenalo, že nepřišla do školy úplně v pořádku.

A soudružka Motyčková, hrdá na „svoje“ děti, dokresluje radostný obrázek, který jsem si ze třídy odnesla, dalším vyprávěním:

„Když děti začly chodit do školy, nebylo jiného vyučování než to, že jsem je učila se umýt. Potom bylo nutno seznámit děti s jehlou a naučit aspoň nejprimitivnějšímu látání. Pak už jsme se dostaly k tomu, že jsme si praly a žehlily šátky. Ovšem nejvíce péče jsem musela věnovat vláskům dětí, které byly zahmyzeny.

A konečně se stalo to, co jsem očekávala. Děti si začly vyžadovat čistotu i doma. Když první cikánská matka se přišla zeptat, jakých desinfekčních prostředků používám proti hmyzu, byla jsem šťastna. Viděla jsem, že má práce nese ovoce. Začla jsem několikrát týdně navštěvovat všechny cikánské domácnosti a učila je udržovat čistotu. Cikánské matky projevily i zájem o šití, ačkoliv s jehlou je naučily zacházet teprve jejich děti. Založila jsem proto kurs šití pro cikánky. Nastříhala jsem jim na šaty a ony si je podle mých pokynů samy ušily. Den ze dne jsem získávala důvěru cikánských žen a tím dosahovala dalších úspěchů. Dnešní cikánské domácnosti jsou již na pěkné úrovni. Zálcony, ubrus, čisté postele jsou svědky toho, že i ti dřívě přehlížení cikáni dovedou vytvořit hezký domov, jsou-li jim k tomu dány podmínky.“

Soudruh ředitel Svoboda narazil ještě na jednu překážku. Mnozí mu vyčítali, že otevřením zvláštní cikánské třídy vytvořil dělení dětí podle ras. Není to správný názor, neboť kdyby cikánské děti byly zařazeny v tom stavu, v jakém přišly do školy, mezi ostatní děti, začly by jistě mnoho ústrků, které by mohly deformovat jejich charakter. Ale jakmile děti z cikánské třídy budou na téže úrovni vzdělání jako ostatní děti, nebude samozřejmě nic stát v cestě tomu, aby nebyly zařazeny podle svého věku a svých schopností mezi ostatní děti v jiných třídách.

Soudružka Motyčková naši besedu uzavírá slovy: „Pracuji s cikánskými dětmi velmi ráda. Jsem šťastna z každého jejich úspěchu i z pokroku jejich rodin. Věřím, že se mi podaří vychovat z dětí platné členy naší společnosti. Vždyť už teď je nejvyšším cílem mých cikánských dětí stát se pionýry. A to je velký příslib do budoucnosti.“

Milena Majorová

POJĎTE SE S NÁMI PODÍVAT DO TŘÍDY CIKÁNSKÝCH DĚTÍ V TRUTNOVĚ

Po příchodu do školy si děti umyjí zuby a ruce.

Foto O. Havlík

Učitelka Motýlková vysvětluje dětkám smysl řádného oblékání.

Chvilka ruční práce s líčkem je pro děti velkou záburou.

Na nástěnce vystavují malí cikápková nejlepší výkresy.

Po vyučování si hoří ještě rychle zopakují úkoly, které mají vypracovat.

Patnáctiletá Helenka Bursiková učí cikány s velkým úspěchem číst a psát. • Cikáni a cikánky, kteří pracují na HUKO, chodí večer do závodní školy práce, aby se z nich stali kvalifikovaní dělníci a dělnice.

ZAČÍNÁJÍ ŽÍT

Jaroslava Weissová

Vedoucí dětského útulku sestra Marie Jiříčková má stále plné ruce práce. Foto ČTK a Hampel

Ředitel školy Miroslav Dědič ve třídě se svými žáky.

V ČESKOKRUMLOVSKÉM OKRESE, nedaleko městečka Hořic, známého svými pašijovými hrami, leží obec Květušín. I ona má svou pamětihodnost, třebaže ještě nedávného data – cikánskou internátní školu. Historie školy počíná před dvěma roky, kdy na vojenský státní statek v obci přišly rodiny cikánských zemědělských dělníků a s nimi hezká hromádka dětí. Vojáci se děti ujali. Otevřeli jim školu v nejvhodnějším z vesnických domků a přijali nad ní patronát. Ředitelem školy se stal tehdy pětadvacetiletý učitel Miroslav Dědič. Sám si vybral místo, kde ho čekala nejobtížnější práce. Chtěl si v praxi ověřit své přesvědčení, že každý člověk je vychovatelný, přesvědčení, které získal důkladným studiem slavného sovětského pedagoga Makarenka.

První úkol, který měl před sebou, bylo získat pro návštěvu školy nejen děti, ale i rodiče. Podařilo se to teprve, když bylo zavedeno školní stravování. Ale i pak ještě děti ze školy utíkaly, často i oknem, a učebnu musil proto umístit do prvního poschodí. Každá ostříhaná hlava zbavená hmyzu byla velkým vítězstvím nad dětmi i rodiči, každé čisté ruce a vymydlená tvářička byly úspěchem. Velmi usnadnilo učitelů práci, když část dětí byla ubytována v internátě přímo ve škole. Daly se lépe zvládnout a nepřímo působily i na ostatní. Děti z internátu byly čisté, i ten nejzatrzelejší umouněnců uznával, že jim to sluší. Chodily do školy včas a pravidelně a učení jim šlo líp, protože se jim ředitel věnoval i při večerním opakování. To podněcovalo i ctižádost ostatních. Život v internátě je přitahoval a počet chovanců potěšitelně rostl.

Ale stále ještě tu nebylo vítězství úplné. Nebyly výjimkou krvavé rvačky, ozývaly se tu nevybíravé nadávky, kterými malí divoši častovali nejen sebe, ale i svého učitele. Mladý ředitel tu věru neměl lehkou práci. Ale to vše je už dnes minulostí.

Vydali jsme se do Květušína za podmravného jarního dne. Na okraji lesa, za nímž se táhne dědina, čekali na nás dva chlápci v hnědých bundách s červenými pionýrskými šátky. Přišli nám naproti – škola stojí na odlehleém místě a těžko bychom se vyznali v polních cestách, které k ní vedou. Vzali jsme klučky na klín a vyjeli jsme. Seznamuj nás se vsí i krajinou. Dovídáme se, že jejich rodiče se odstěhovali „až někam za Prahu“, ale oni že odmítli opustit „svou“ školu a „svůj“ internát.

„Vidíte – tam už je na a že škola!“ říkají chlápci. „Tam je náš šádek! Sami jsme vysazovali stromky. A náš včelín.“

všemi uznávaným dirigentem. – A hned se ujímá své funkce. Pečlivě rozestaví svůj sbor – děvčátka napřed – drobounkou „Rumunku“ Petrušku se světlou ofinkou, Margitu se žlutou stužkou ve smolných vlasech, Aničku Jazevčíkovou . . . Vojta by také rád dopředu, ale poslušně se podřizuje rozkazu malého sbormistra.

Ptali jsme se několika dětí, co mají ve své škole nejraději. A všechny nám řekly s rozzářenými očima: „Hudbu.“ Nadšeně mluví o svém rozhlasovém přijímači, který se těší dokonce větší oblibě, než filmy, promítané každý týden.

Vyučování končí ve tři hodiny. Do půl páté mají děti osobní volno. Sedíme se soudruhem Dědičem v jeho malé pracovně a díváme se na nápis na stěně: „Nehoříš-li, nezapálíš!“ Venku se přehnalá přepřeska, vysvitlo slunce.

Mladý učitel nám vypravuje o tom, jak se mu podařilo vytvořit z dětí kolektiv. Hlavní podmínkou zdatu tu byla společná práce. Na školní zahradě, při vysazování stromků, ve včelíně, společná péče o opatření otopu. Děti si uvědomovaly, že na ovoce, které přinesou mladé štěpy, budou mít všichni stejné právo. Všichni si pochutnají na medu od svých včel. Ale než bylo získáno toto společné podvědomí, musil se zlomit odpor dětí k manuální práci.

„Byly přesvědčeny, že práce škodí zdraví,“ říká mladý učitel s úsměvem. „Musil jsem z počátku všechno dělat s nimi. Tak pomalu dospěly k názoru, že bych sám sobě rozhodně neublížoval a přizpůsobily se –“

Ale ve „Škole míru“, jak vojáci nazvali květušínskou školu, není jen internát a jednotřídka. Je tu i dětský domov – trvalý útulek pro nejmenší. V ložnici, o kterou se prozatím ještě dělí s většími děvčátky, nám soudružka Jiříčková, vedoucí útulku, s láskyplnou pýchou ukazuje své svěřence.

„Kdybyste je byli viděli, když nám je přivezli! Kostříčky, potažené kůží,“ říká mladá ošetřovatelka.

Jaké to krásné, radostné dílo, vracet životu malé tvory ze samé hranice smrti a proměňovat je v takováhle krásná, lidská mláďata.

„Tyhle nám tu už zůstanou až do patnácti let,“ říká mladičká soudružka Filipová, která je v internátě vychovatelkou – a dívá se na děti se stejnou láskou a pýchou jako její družka. Všichni tři mladí lidé, které jsme v Květušíně poznali, „hoří a proto i zapalují“.

A ještě jiné heslo stává se v této skromné vesnické škole skutečností. Napsáno v cikánském jazyku, visí na stěně školní síně:

„Madaras manušale
něvo džidipen bramende . . .“

František Bandy a František Dunka patří k nejlepším žákům školy.

Ve chvílích volna hráli děti různé hry, ale nejraději se učí hudbě.

„Vidíte – tam už je náš škola!“ říkají chlapci. „Tam je náš šádek! Sami jsme vysazovali stromky. A náš včelín.“ To „n á š“ má v sobě tolik oprávněné pýchy hospodářů a oči se při něm radostně blýskají v snědých broskvových tvářích. I nás naplňuje radostí pohled na tyhle půvabné děti. Tím větší radostí, že víme, jak ještě nedávno to byli nezkratní divoši, zvyklí spoléhat se jen na své pěsti a drápky.

Škola se v posledních dnech změnila ve staveniště. Vojáci tu přistavují další křídlo – všude je plno pracovního ruchu. „Vidíte, támhle na zahradě si již kopeme základy pro novou školu! Vojáci nám slíbili dřevěný pavilon –“ říkají naši průvodci. „Ve staré škole budou jen ložnice a jídelna – máme tu už málo místa.“

Soudruh ředitel nám přichází vstříc a vede nás do třídy. Je těsná, s malými, špatně umístěnými okny a nízkým stropem – tabule na dřevěném podstavci, počítadlo – takové bývaly staré vesnické školy na počátku století. Za probouzanou stěnou provizorně přikrytou houněmi si propěvují vojáci a vesele buší kladiva.

Ale děti – mezi tmavými tvářičkami zableskne se několik světlých, to jsou děti rumunských reemigrantů – na to nereagují. Sedí klidně na svých místech, radostně se na nás smějí a pohotově odpovídají na naše otázky. Ukazují nám, jak už se naučily číst a psát. Ptáme se, kdo je nejlepším žákem.

„Pionýři!“ ozývá se se všech stran. Šest pionýrů, chlapců i děvčátek, sedí v posledních lavicích. Jsou mezi nimi i oba naši průvodci – František Bandy a František Dunka. I Olga Červeňáková, nejlepší počtářka ze svého ročníku, která od začátku školního roku zvládla látku tří postupných ročníků. Pět pionýrů odejde již příští rok do střední školy.

V první lavici se na nás směje vytáhlý Vojta Bílý. Je mu už 15 let, ale zůstane tu ještě rok. – Přišel do školy teprve nedávno a musí dohánět.

„A pak budu horníkem – tadyhle s Jurkou – my jsme se už umluvili –“ svěřuje nám Vojta. Jurka se jen usmívá a mlčky se po nás dívá úzkými štěrbinami svých očí. To jsou dva nejstarší chlapci a oba mají za sebou už těžký kus života. Vojta už pracoval na stavbách jako dělník, zvykl si na samostatnost a všechny pokusy dostat ho do školy byly marné. Až jednou v Krumlově uviděl vystoupení svazáckého cikánského souboru, které na něj udělalo tak velký dojem, že zcela změnilo směr jeho života. Sám přišel za soudruhem Dědičem s prosbou, aby ho vzal do své školy. Byl přijat, ale pro učitele vyvstalo tu plno nových problémů, protože chlapec, který měl za sebou takové životní zkušenosti, přirozeně strhl školní kolektiv. Z počátku Vojta ve škole řádl. A došlo to tak daleko, že se jednoho dne před ním ocitly hadry, ve kterých přišel, a učitel mu řekl: „Jdi!“

Chlapec ale neodešel. Dnes už nekouří. Zbavil se i jiných nedobrých návyků a postoupil už do třetího ročníku.

A Jurka? To je zas jiný případ. Juraj je sirotek a žil u příbuzných za nejtěžších podmínek. Když přišel do školy, byl fyzicky v tak zbědovaném stavu, že bylo těžko věřit, že se z toho dostane. Dnes je Jurka zdravý a dobře prospívá.

Požádali jsme děti, aby nám zazpívaly. František je zřejmě

škola! Sme.

„Madaras manušale něvo džidipen pramende...“

„Radujte se, lidé, čeká vás lepší život, kdy jak černí, tak bílí budou si navzájem bratry.“

Loučíme se. Děvčátka pomáhají kuchařce připravit večeři. Chlapci venku štípou dříví, shánějí pampelišku pro králíky. „Pozdravujte Prahu!“ volají za námi. Na cestě jsme dohonili skupinku, která jde do statku pro mléko. Vesele nás zdraví a přeje šťastnou cestu. Jurka s námi jede ještě kus cesty. Vypráví nám o knížkách, jež přečetl i o životě ve škole, která je pro něho jako pro všechny ostatní milováním domovem.

Dlouho stojí malá postavička na okraji lesa a mává.

„Radujte se, lidé, čeká vás nový život, kdy jak černí, tak bílí budou si navzájem bratry.“

Vlasta

ISSN 0139-6617

[Přejít na periodikum](#)

Dokument není veřejně přístupný ()

Ročník

Rok vydání 1953

Ročník

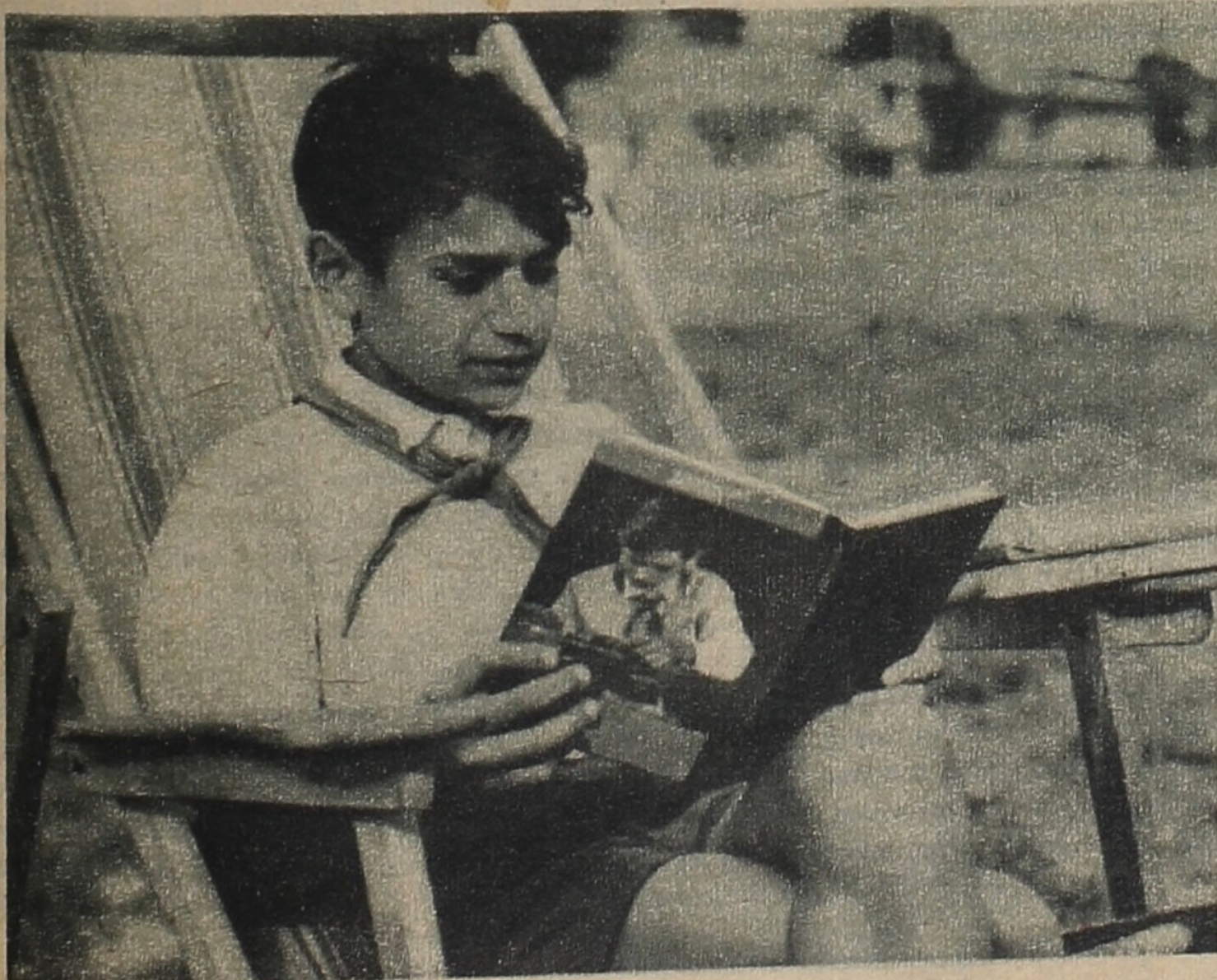
[Přejít na ročník](#)

Číslo

Datum vydání 20.08.1953

Číslo 34

Cikánský chlapec Zdeněk Lacko, žák 5. třídy národní školy v Praze VII, patří k nejpilnějším čtenářům. Zajímá se o odbornou literaturu, protože chce být automechanikem. Vyhraje soutěž nejlepšího čtenáře?

Vlasta

ISSN 0139-6617

[Přejít na periodikum](#)

Dokument není veřejně

přístupný ()

Ročník

Rok vydání 1953

Ročník

[Přejít na ročník](#)

Číslo

Datum vydání 27.08.1953

Číslo 35

Paní Alžběta Plachetková, jedna z obyvaterek cikánské osady, si právě dohodla s porodní asistentkou Sorgerovou slehnutí v porodnici.

Můj přítel Fabián

Vlasta
Datum
vydání 17.09.
1953
Číslo 38

<https://www.youtube.com/watch?v=qQ4ClyROpKs>

příhod, musel vyslechnout i urážky od lidí, kteří dosud nepochopili, že cikán je rovnoprávný člověk v naší společnosti.

Postavu mladé ostravské učitelky vytvořila ve filmu herečka Věra Bublíková a postavu inženýra Krásy Otomar Krejča.

Film se natáčel šest měsíců. A ještě uplyne několik týdnů, než opustí barrandovské ateliery jako celistvé dílo. V každé jeho scéně je ukryto mnoho poctivé práce celého kolektivu filmových pracovníků. Při jeho natáčení zažily barrandovské ateliery řadu zajímavých příhod a výjevů, jako byla na příklad cikánská slavnost. Cikánská slavnost na Barrandově? Ano, tehdy, když velký a malý Fabián oslavovali přidělení bytu.

Architekt Bohuslav Kulič vytvořil věrný interiér cikánova nového bytu, kde ve výklenku stála opravdová postel, na železném sporáku plynový vaříč, na stěně zrcadlo a na zemi koberec. Na stole a příručním stojku plno jídla. Cikánská kapela hrála celou duší v tempu čardáše a mladé páry zavířily v tanci. To Fabiánovi cikánští přátelé se přišli radovat se svým druhem z jeho nového bytu.

Velký kus práce vykonali filmoví pracovníci při vytvoření scény ze stavby Nových hutí Klementa Gottwalda, kdy otec Fabián přichází do práce opilý, rozteskněný nedorozuměním se svým synem, učitelkou a přítelem Trojanem. Děj běží takto: Fabián zdraví skupinu soudruhů a chystá se vylézt na lešení, aby začal svařovat. Noha mu uklouzne a opilý Fabián padá s žebříku na zem. Jeho přítel Trojan ho posílá domů. Kariérista Řepka chce využít situace, protože výjev pozoruje inženýr Krása. Chce se vetřít na Fabiánovo dobře placené místo. Ale Trojan odmítá jeho nabídku, protože Řepku zná a slibuje raději pracovat za dva . . .

Příhoda, jakých se odehrává na obrovské stavbě mnoho. Filmaři však museli dva měsíce pracovat na její přípravě, aby byla na Barrandově věrohodně natočena. V ateliérech vyrostly dekorace gigantických rozměrů – staveniště NHKG. Světla reflektorů vykouzlila zimní jitro na stavbě, zaplály stovky žárovek, zazářila okna továrních budov, z pecí se vyvalily plameny a dým, zaskřípalý jeřáby, zadrnčely vozíky po železnici, zaplály fialovéblesky svářeček.

Pomocný režisér a kameraman dávali poslední pokyny lidem v komparsu a osvětlovačům, režisér ještě naposledy radil hercům, pak generálka – a už se jelo „na ostro“, po prvé, po druhé.

Když zhasínají světla reflektorů, je již téměř večer. Herci jsou unaveni. Vždy představitel otce Fabiána dnes na příklad „jen“ devětkrát padal s žebříku. Přesto však z jejich pohybů i z jejich řeči poznáš radost, že je zase kus díla vykonáno.

Tak scéna za scénou se rodil film o lásce k člověku, kterým nám ještě letos chtějí filmoví pracovníci dát zase o trochu víc nahlédnout do lidské duše a nastavit zrcadlo našemu poměru k lidem kolem nás.

Ž. WIENEROVÁ

Režisér filmu „Můj přítel Fabián“ Jiří Weiss v rozhovoru s kameramanem filmu Ferdinandem Pečenkou a vrchním osvětlovačem Oldřichem Žákem na ostravském nádraží.

LAUREÁT STÁTNÍ CENY filmový režisér Jiří Weiss připravil před rokem scénář filmu „Můj přítel Fabián“, jehož natáčení nyní již spěje ke konci. Podkladem námětu filmu je povídka Ludvíka Aškenázyho „Dva Gáboři“. Vypráví o dvou cikánech – otci a synovi . . .

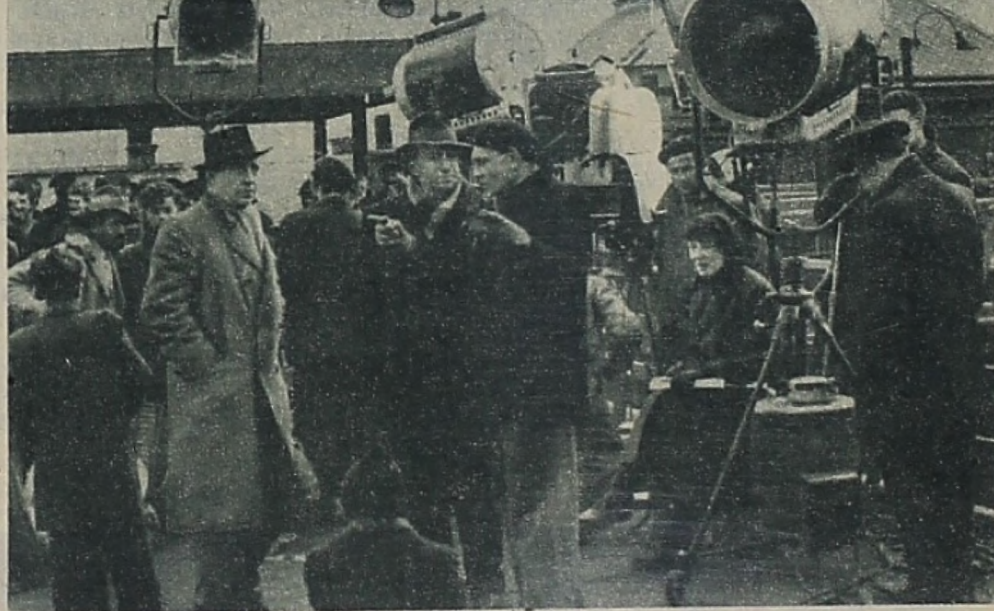
„Gáboři byli dva – velký a malý. Velký Gábor byl otcem malého Gábora Lakatose . . .“ tak píše spisovatel. Oba cikáni se potulovali světem. Když velký Gábor neměl práci a hlad byl veliký, odnášel pekařům nepozorovaně chléb z krámu a zelinářkám na tržišti zeleninu ze stánků. Na tyto časy Gáborové neradi vzpomínají. Později dostal velký Gábor práci na lesní pile; bydlil se synem v malém dřevěném domku u lesa. Malý Gábor otce miloval a byl přesvědčen, že nikdo není tak podivuhodný a učený jako jeho otec. Pak odešel Gábor otec na stavbu hutí do Vítkovic. Malý Gábor tam chodil pilně do školy a výborně se učil. Ludvík Aškenázy vypráví ve své povídce, jak stavba a její lidé působili na oba cikány, jak učitelka Májová jim pomáhala zvládnout školní látku a jak starší s mladším neudržel při tom krok. Otec tehdy přestal být pro syna nejučenějším člověkem a otcí se proto zdálo, že mu syn uniká. Autor tu přesvědčivě líčí duševní krizi staršího Gábora. Lidé kolem dost dobře nechápou cikánovu bolest, i laskavá učitelka a Gáborův přítel, byť nechtěně, zranují jeho citlivou duši. Smutný Gábor se napije na svůj žal a příštího dne se rozhoduje opustit syna i pracoviště. Ale vrátí se, protože cestou přichází k poznání, že by si již nezvykl na bývalý kočovný život, plný ústrků a ponížení. Jeho odchod zapůsobil na učitelku i na Gáborovy přátele. Všichni si uvědomují, že se musí o něho srdečněji starat, že záleží na každé maličkosti. Povídka pak vyznívá v naději úplného přerodu malého i velkého Gábora v nové lidi, platné členy naší společnosti.

Režisér Jiří Weiss dlužil povídku na první rok 1951 v rozhlasu a rozhodl se, že by

Režisér Jiří Weiss slyšel povídku po prvé v roce 1951 v rozhlase a rozhodl se, že by z ní mohl vzniknout film. V listopadu roku 1951 se sešel po prvé se spisovatelem. Oběma bylo jasné, že přeměna krátké povídky ve filmový scénář předpokládá důkladnou znalost problematiky. A tak spisovatel i režisér se rozjeli za cikány do nejrůznějších koutů naší vlasti. V lednu loňského roku pobýli oba několik týdnů v Ostravě, kde studovali práci cikánů na stavbě, jejich život ve stavbáckém kolektivu. Seznámili se i s cikány-úderníky. Hovořili s učiteli cikánských škol v Českém Krumlově, v Praze, Květušíně. Vždyť v Československu máme 150.000 občanů cikánského původu – to je více, než obyvatel Plzně! Konečně po šesti měsících studia se autor a režisér rozhodli, že ve filmu je třeba ukázat nehlubší problematiku dneška, otázku poměru člověka k člověku, ke společnosti. Na tomto základě vznikly další filmové postavy – budovatel Ostravska inženýr Krása, učitelka Vlasta a dělník Trojan, který se stane filmovému Gáborovi – cikánu Fabiánovi – přítelem. Hrdinu povídky Gábora pojmenoval režisér při práci na scénáři Fabiánem proto, že při svých studijních cestách poznal skutečného Fabiána, žáka večerní školy pro cikány.

Po pečlivém prostudování cikánské problematiky, prostředí i cikánského folkloru začala vlastní práce s přípravou filmu. Zvláště odpovědný úkol měl režisér při vybírání představitelů role malého Fabiána. Stovky chlapců režisér přezkoušel, neboť bylo třeba obsadit ve filmu ještě další dětské role. Vážil jejich hereckou způsobilost. Děti si počínaly různě – jedny bázlivě, druhé směle. Nakonec se rozhodl režisér pro školáka Dušana Kleina, který žije se svou matkou v Bratislavě. Malý Dušan hraje roli cikánského dítěte s procítěním.

Otce Fabiána vytvořil slovenský herec Otto Lackovič, bývalý člen oblastního divadla v Prešově. Aby se co nejvěrněji sžil se svou rolí, pobýval Otto Lackovič mezi cikány v jejich přestrojení. Nijak se svým zjevem od ostatních nelišil. Zažil s cikány mnoho vzrušujících

U Fabiánů při oslavě přidělení bytu: cikánská kapela vyhrává v čardášovém rytmu.

Postavu učitelky vytvořila ve filmu o cikánech herečka Věra Bublková.

Vlasta

ISSN 0139-6617

[Přejít na periodikum](#)

Dokument není veřejně přístupný

()

Ročník

Rok vydání 1955

Ročník

[Přejít na ročník](#)

Číslo

Datum vydání 06.10.1955

Číslo 40

Závodní škola práce dá Margitě Kováčové základní vzdělání v čtení a psaní, o které ji ošidil kapitalistický řád první republiky.

Vlasta

ISSN 0139-6617

[Přejít na periodikum](#)

Dokument není veřejně přístupný ()

Ročník

Rok vydání 1958

Ročník

[Přejít na ročník](#)

Číslo

Datum vydání 25.12.1958

Číslo 52

Chceme, aby všichni naši občané byli šťastni a aby se jim radostně pracovalo. K tomu ale potřebují i dobré, zdravé, kulturní bydlení. Proto také dopis ÚV KSČ tak významně hovoří k bytové výstavbě. Jestliže už dnes ze staré cikánské osady Pod skalkou u Humenného mizí chatrče na spadnutí a rostou tu místo nich čisté, prostranné domky, v nichž se dá zdravě a kulturně žít, znamená to také, že nový velký závod Kapron v Humenném bude mít mezi obyvateli nové cikánské osady dobré, spokojené a šťastné pracovníky.

Vlasta

ISSN 0139-6617

[Přejít na periodikum](#)

Dokument není veřejně přístupný

()

Ročník

Rok vydání 1959

Ročník 13

[Přejít na ročník](#)

Číslo

Datum vydání 11.06.1959

Číslo 24

◀ Naše soudružka učitelka Marie Novotná zahajuje denní vyučování – mytím. My se pokaždé velice těšíme...

Často se u nás zastaví paní doktorka Jarmila Hellichová. Všechny nás prohlédla a už jsme očkovaní proti obrně, záškrtu, černému kašli a tetanu. Nebudeme stonat!

Irenka

SE VDÁVALA

„Irenka se bude vdávat,“ oznamoval mi s radostnou tváří můj přítel Gejza, když se se mnou setkal v Praze Na Palmovce. „Nepovídej,“ řekl jsem pochybovačně, „vždyť jí není víc než osmnáct. A koho si bere?“

„Koho? Mne!“ smál se Gejza. – „Kdybys radši nepovídá...“ – „Čestné cikánské slovo! Doufám, že se přijdeš podívat.“

Přišla sobota, slunce svítilo jako na jaře. Hodiny na libeňské radnici ukazovaly 12.15 a prvními časnými diváky byla dvě školou povinná cikánská děvčátka a jeden chlapec. Než se ručičky hodin posunuly na 12.45, stálo před radnicí několik žen a sem tam nějaký ten zvědavý muž.

„Už jdou!“ – ozval se dětský hlásek. U chodníku zastavily dva taxíky. Jako předvoj svatebčanů přijela cimbálová muzika. Pak přijel Gejza a sotva vyskočil z auta, už očima hledal Irenku. Poodešel jsem k ní, usmívala se. „Máte pěkný kostým,“ řekl jsem jí. Gejza ji předešel s odpovědí: „To bylo první, co jsem jí před svatbou koupil.“

Když jsem se rozhlédl po svatební síni libeňského národního výboru, usoudil jsem, že tu už dávno nestála tak pěkná cikánská mládež jako na této svatbě. Bylo radost se na ni podívat. Těžko byste mezi ní našli zahálající ruce. Pracují, můj přítel Gejza je zaměstnán v Automobilových závodech. – Pak zaskřípělo úřední péro, Irenka celá rozechvělá se při podpisu zmýlila. Zapomněla, že už se nejmenuje Taragošová, ale Bundová.

Jakmile svatebčané vyšli, spustila cimbálová muzika. Žena, stojící vedle mne, poznamenala: „Té to ale sluší... A kdo ví, zda nepůjdou ještě do kostela.“ To mým přátelům ani na mysl nepřišlo. A táž cimbálová muzika pak roztáčela svatební hosty. I děti si s velkou chutí zatančily.

PALO TURZA

NAUČILI SE NOVĚ ŽÍT

Před několika roky na tomto břehu pod kopcem nebylo vůbec nic. Dnes se v pozadí prostorné hencovské planiny bělá celá řada nových domků, jež konkurují s převahou stavením obce Kučín. V těch nových nebydli nikdo jiný než obyvatelé opuštěných cikánských chatrčí, které se k sobě tiskly v údolí, jako by se styděly za bídu, bláto, hlad svých majitelů. Ve větru vlají bílé pleny, pestrobarevné šaty, v oknech svítí moderní záclony. To je vnější vzhled.

A ten vnitřní?

Kdo je zvědavý, ať zaklepe na kterékoliv dveře. Ruku si při dotyku s klikou utírat nemusíte – taková tu všude vládne čistota. Ale v bytě Julie Karchňákové šlápnete do rozlité vody. Jedno z děvčat je ve vaně, matka jí mydlí čokoládové tělo. Ostatním třem, už vymydleným, svítí temné uhlíky očí v neskrývané veselosti. Zítra je ve škole prohlídka čistoty amoj děti přece nejsou horší než druhé... říkala Julie a za chvíli otvírá s pýchou dveře obývacího pokoje, potom ložnice, obou pěkně zařízených. Ale to není všechno! Nedávno dostala od muže novou pračku se ždímačkou, to se bude nyní žít! A ve skříni má 20 metrů bělostného damašku, nové povlaky. Manžel, balíč papíru v hencovském dřevokombinátě, nepije, nekouří a každou korunu obrací pro dobro rodiny.

Při těchto slovech vyzařuje Juliin obličej spokojenosti. Ale po chvíli se zahanbí a člověka udiví, když se přiznává, že žakovskou knížku svým dětem ještě nepodepisuje, protože

neumí psát. No, ale i to chce překonat a запиše se proto do kursu pro negramotné. Naučila se už tolik věcí a tu poslední že by se nenaučila? Vždyť ten jejich dnešní nový život si to zaslouží...

DALŠÍ KARCHŇÁKOVCI

V sedmnácti domech v řadě bydlí právě tolik Karchňákovců a Karšňákovců. Ale ať vejdete do kterékoliv rodiny, všude najdete stejně příkladnou čistotu, květiny v květináčích a nový způsob života – už pevný a ustálený.

V předsini u Jozefa si můžete přečíst čestné uznání vzorného pracovníka. Ve světnici moderní nábytek, velké gramofono. Mají řadu desek a rádi si je přehrávají. V dalším domě jsme zastihli skladníka Michala Karchňáka při pozdním obědě, po návratu ze směny. Nevyrušujeme ho. Jeho syn Michal, hezký snědý chlapec, nás zatím zdvořile zavedl do pokoje a vypráví, že chodí do osmé třídy a svěříje se nám, že by se rád učil automechanikem. Na Olze, která chodí teprve do první třídy a má výborný prospěch, můžeme oči nechat; má velké jiskřící oči, pěknou postavičku, hezké šaty moderního střihu a dva tuhé, silné, pečlivě učesané copy...

Čtvrtý Karchňák – Julius obsluhuje 12 třídičů v sekárně dřevokombinátu. Je otcem početné rodiny. V jeho bytě je plno květin a na polici celá hora knih. Politická literatura i beletrie a mezi nimi i Makarenko. Sám si je koupil a některé četl dokonce už třikrát.

Ján Karchňák – Bruga je trochu nemocný a dovolenou „užívá“ v posteli. Právě četl Pravdu, jejímž je samozřejmě stálým odběratelem. V dřevokombinátě pracuje od jeho

Soudružka M. Lacková, metodička Krajského domu osvěty v Prešově, je jednou z občanek cikánského původu, které pomáhají ve výchově ostatních

četl dokonce už třikrát.

Ján Karchňák – Bruga je trochu nemocný a dovolenou „užívá“ v posteli. Právě četl Pravdu, jejímž je samozřejmě stálým odběratelem. V dřevokombinátě pracuje od jeho vzniku. Dokonce byl jedním z těch, co pochybovačně kroutili hlavami, když se dověděli, že tu má stát továrna. Tehdy něčemu nevěřil, všechno bylo tak nepravděpodobné. V té době žili, ach, strašně, strašně, strašně... Zavřel oči, zvrátil hlavu trochu dozadu a na jeho tváři bylo napsáno, jaký to byl život.

– Dnešní je jako sen... – říkal po chvíli a vzápětí se tento průkopník nového života mezi spoluobčany zasmál. Vždyt si žije jako kdysi žili jen páni! Jeho žena Helena, rozšafná hospodyně, nám ukázala jeho pracovní knížku. Sedm měsíců závodní školy práce s vyznamenáním, odborná práce, 10 roků v lidové milici. Je vedoucím brigády usilující o titul brigáda socialistické práce, má několik vyznamenání. Jeden z jeho synů se učí v Pardubicích jemné mechanice a dcera Růžena je nejlepšížačkou.

Jak to vypadalo před deseti lety?

Před moderní školou se potulovalo a hrálo v prachu nebo v blátě tolik cikánských dětí, že při pohledu na ně i velmi reálné myšlenky nového učitele E. Kovala dostaly jiný směr. Pozoroval je dost dlouho, rozmýšlel se, jak začít. Potom navštěvoval a přesvědčoval rodiče. Ale když měl konečně většinu snědých dětí z chatrných domků ve třídě, nechtělo se s nimi stýkat těch 39% bílých malorolnických chlapců a děvčat. Tehdy posadil učitel svou školou povinnou dcerku mezi dva cikány – chalany, jak se jim tehdy říkalo, a vychovával trpělivě, vytrvale a systematicky. Za deset roků nevynechal jedné přehlídky čistoty celého těla, bot, brašen, kapes. Sisyfovská práce. Například takové knoflíky. Jednoho dne jim přišli všechny knoflíky a druhého dne neměl nikdo ani jeden. Nové přišívání. Ale kde je stále brát? Chlapci si je museli vyřezat ze dřeva. Práce to zrovna lehká nebyla a tak zvítězily ty pravé knoflíky. Čistě košile? Pralo se ve třídě. Čistě sešity? Sen budoucnosti. Dnes už jsou, a jaké! Čištění bot? Se špinavými nesmely děti do třídy. Dnes je to pro žáka trest nasmět do třídy. Tehdy ho vitali s radostí. Vždyt ze začátku nevydržel ani jeden z nich sedět hodinu klidně.

– Co jste s nimi dělal?

– Pustil jsem je. Věděl jsem, že jak je nepustím, zítra nepřijdou.

– A přišli?

– Ano. Bylo jim příjemnější poslouchat něco nežli nic. Postupně jsem je všechny získal. Jejich docházka je sto-procentní. Košile jako sníh, knoflík chybí dnes leda jednomu. Děti jsou pěkně a čistě oblečené.

Úsměv nové generace

Soudružka M. Lacková, metodička Krajského domu osvěty v Prešově, je jednou z občanek cikánského původu, které pomáhají ve výchově ostatních

– Učební rozdily?

– Matematiku chápou tiž, nemají smysl pro abstrakci. Podobně je to s kreslením. Ale náramně rádi čtou. Výpůjční procento v knihovně je vysoké. Jinak naše škola vychovala pět žáků cikánského původu pro odborné školy a jednoho pro vysokou pedagogickou. To je budoucí inteligence z jejich řad, na kterou čeká vážná úloha pomáhat svým soukmenovcům.

– A co rodiče?

– Nejtěžší bylo prohloubit jejich zájem o ně samé. Přednášky neměli rádi, ale film je jejich velkou zálibou. Jeho promítání jsem spojoval s výchovnými pohovory, besedami. A kde jsem sám nestačil, pomohl soudruh Karchňák-Bruga. Vždyt je jedním z nich, nejlépe jim rozumí. A když si s pomocí státu postavili domky, lhostejnost z nich spadla. Vzbudila se v nich odpovědnost k sobě samým. Dnes jsou to jiní lidé a pokrok je jim samozřejmostí. Ještě několik roků práce – hlavně s odstraněním negramotnosti u starších žen, a bude možno hovořit o tom, že osada Karchňákovců dosáhla kultury, rovnající se vývoji všech ostatních občanů.

ELENA KYTKOVÁ

Slovenka

PÍŠE PRO VLASTU